

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A 42 soros Gutenberg-biblia hasonmás-kiadása. A legrégebb mozgó betűkkel nyomtatott tipográfiai emlék hasonmás-kiadásának gondolata már ezelőtt huszonöt esztendővel fölmerült. E terv azonban, melynek eszméjét Alfred Brothers, Manchesterből, vetette föl, soha sem valósult meg. Csak örülnünk lehet, hogy ez a terv annak idején megfeneklett, mert mondanunk sem kell, hogy a hasonmás hűség szempontjából a technikai eljárások akkori fejletlensége következtében, ma már távolról sem felelne meg azoknak az igényeknek, melyeket ily kiadványokkal szemben a mai fotomechanikai eljárások által elkényeztetett izlésünk megkövetel.

Most a tervet újra felvette egy nagyszabású, komoly tudományos vállalatáról híres párisi cég: H. Welter. Az első hirt — még nem egészen kialakult tervéről — a *Courrier des Bibliothèques* áprilisi számában vettük. Egy német cég, mely a modern bibliofília terén tagadhatatlan érdemeket szerzett, de e vállalkozáshoz hasonló természetű kiadványokkal mindeddig még nem állott elő, Welter tervét legott kisajátította magának s július közepén részletes programot bocsátott ki; a melyben ugyane tipográfiai emlék hasonmás-kiadására hirdet előfizetést. Ez a konkurrens német cég az Insel-Verlag, melynek vállalkozása vezetéséhez nem kisebb embert sikerült megnyernie, mint Paul Schwenkét, a berlini múzeum első igazgatóját.

Hogy a két vállalkozó közül melyik fogja tényleg megvalósítani a vállalatot, az egyelőre a jövő titka. Annyi tény, hogy az Insel-Verlag nagyhangú prospektusnál többet eddig még nem adott. E prospektus legkiemelkedőbb pontja az az ígéret, hogy a hasonmás elkészítésével Albert Frisch berlini műintézetét fogják megbízni, a mely tudvalevőleg a Grimani Breviarium hasonmás-kiadását oly fényesen megoldotta. Welter legújabb prospektusában csak annyit mond, hogy egy elsőrangú németországi céggel fogja a hasonmás elkészíttetni. A prospektushoz mellékelte négy lapnyi színes reprodukció azonban minden hozzáértőt meggyőz arról, hogy e cég elsőrendű munkát képes végezni, mely hűség és megbízhatóság szempontjából teljesen a mai technikai tudás színvonalán áll s a Frisch-céggel minden tekintetben fölveszi a versenyt. A lipcei prospektus másik erősségével, a bevezetés írójának személyével szemben Welter egy másik, nem kevésbé neves szakembert léptet sorompóba: Seymour de Riccit, a kinek neve a szakirodalomban külön dicséretre aligha szorul. A reprodukáláshoz alapul szolgáló példány megválasztásában, véleményünk szerint, határozottan Weltert illeti az elsőség. A két teljes példány egyikét, a pompás mün-

chene példányt veszi alapul, a melyet kiegészít a Gutenberg által duplán nyomtatott 139 lap összes variánsaival. Ezzel szemben az Insel-Verlag a kiadás alapjául a berlini könyvtár fényes, de csonka hártya-példányát veszi, melynek hiányait egyéb pergamen-példányokból s a tabula rubricarumot a müncheni példányból szándékozik kiegészíteni. Hogy az ilyen önkényes összeválogatás eredménye is mennyire önkényes s ép azért tudománytalan lesz, azt fölösleges bizonyítani. Arra nézve a két konkurrens vállalat közt aránylag tetemes különbség mutatkozik s ebben is a Welter-czég javára. Welter az első 250 aláírónak egy-egy példányt 600 márkával számít, mely ár később jelentkezőknél 800 márkára fog emelkedni. A két kötet stilszerű bekötéséért külön 128 márkát számít. Az Insel-Verlag ellenben a fűzött példányok árát 700 márkára, a kötöttéket 850 márkára teszi. Welter ezenkívül valódi japáni papírra levont példányokra is elfogad megrendelést 1200 márka áron s végül külön megrendelésre hártýára is levon példányokat egyenkint 2400 márkáért. Az Insel-Verlag csupán pergamenpéldányokat készít s ezek árát 3000 márkában, tehát 600 márkával többen állapítja meg.

A 42 soros biblia csonka példányainak birtokában lévő bibliofilekkel és könyvtárakkal szemben Welter igen előzékenyen jár el, a mennyiben egyes lapok vételét is lehetővé teszi laponként 1-60 márka áron. Végül kellő számú megrendelés esetén a teljes műből egy 400 oldalas válogatott szemelvényes kiadást is szándékozik kibocsátani, melynek ára 280 márka lesz.

A prospektust a cég minden érdeklődőnek megküldi. Színes mutatónylapokért azonban 2 fr. 50, illetve 5 fr. küldendő a kiadónak, mely ez árért két, illetve négy lapot (tehát egy, illetve két levelet) küld. *G. P.*

A mai bőrkötések borítóanyagáról dr. Loubier a német könyvtárosok 1910. nürnbergi ülésén igen tanulságos előadást tartott, mely minden oldalról megvilágította ezt, a könyvtárak szempontjából elsősorban fontos kérdést. Elsősorban a napjainkban használt bőryanag selejtségéről beszélt s a berlini kir. Iparművészeti Múzeum könyvtárából vett példákon mutatta be a múlt század 60-as, 70-es, 80-as és 90-es éveiben készült, nem is valami tulságosan használt kötések gyors pusztulását. E gyors pusztulás okait eddig legbehatóbban az angolok kutatták, a kiknek vizsgálódásai Loubier szerint a következőket állapították meg:

A bőrkötés tartósságának csökkenése 1830 óta vehető észre, de feltűnőbb arányokat csupán 1860 után kezdett ölteni. A legfeltűnőbb az úgynevezett vörös romlás (red decay), mely a bőrt elégeti, megvörösíti és törékenynyé teszi. 1830 körül ezt a jelenséget csupán borjúbőrnél tapasztalták, de azóta más bőrfajoknál is föllép, még pedig egyre súlyosbodó formában. Az ilyen vörös romlásnak indult kötetnek a fénynyel és levegővel közvetlen érintkező felülete kiszárad, törékenynyé lesz s a legcsekélyebb horzsolásra vörös porrá válik. A hát előbb csuklójában szenved törést, majd egészen szétmállik. Ezt a bajt főleg a nagyon világos, fűthető és gázzal világított raktárakban tapasztalják. Hogy a közvetlen napfény s a gáz égési termékei káros hatással vannak a bőr szövetére, az kétségtelen, de minthogy a vörös kór csupán újabb kötéseknel lép fel, míg a régebbi szá-

zadok kötésesei ugyanily viszonyok közt sértetlenül maradnak, kétségtelen, hogy a baj csiráit az új bőr már magában hordja, de ép oly természetes az is, hogy a baj nem a bőr eredendő tulajdonsága, hanem kikészítésénél szerzett hiba. A mai könyvkötésre használt bőrök selejtességének okai tehát: 1. a bőr cserzésénél, festésénél és kikészítésénél követett új módszerek és eszközök; 2. a könyvkötő kevésbé megbízható technikája: s végül 3. a könyvtári raktárak kevésbé kedvező föltétele.

A mai nap használt cserző anyagok közül — miként az angol bizottság vizsgálatai kiderítették — legkevesébbé ártalmasok azok, a melyek a pyrogallol-csoportba tartoznak, elsősorban a sumach és a gubacs. Ellenben károsak a katechol-csoportba tartozó, rendkívül erős savtartalmú anyagok, a minők a québracho-fa és főleg a cassia-háncs, a melyet Kelet-Indiában kizárólag használnak a bőrök cserzésénél. Megjegyzendő, hogy e körülmény igen súlyosan esik a latba, mert a «hockbőr» és «hockszattyán» elnevezés alatt kereskedelembe jövő és kötésekhez sokat használt «perzsa» juh- és kecskebőrök mind ily selejtes keletindiai készítmények. A Loubier dr. által közszemlére kitett kötések mindegyike keletindiai bőrökből készült.

Csökkentik a bőrök tartósságát az 1870 óta szinezésükénél alkalmazott anilinfestékek is, főleg azért, mivel az ekként festett bőroket fényük fokozása czéljából még festésük előtt kénsavoldatban fűrésztik. A vegyi vizsgálat kiderítette, hogy e kénsavas fürdő következtében a kénsav egy része fől-szívódik a bőr pórusaiba, a honnan a leggondosabb mosás útján sem távolítható el nyomtalanul s hogy az ekként lerakódott kénsav lassan, de biztosan szétroncsolja a bőr szervezetét. A megvizsált 38 féle maroquin-bőr közül 36-ról állapították meg a kénsavtartalmat; 18 féle hasított juhbőrből 12 s 32 féle borjubőrből 27, végül az összes «perzsa» kecske- és juhbőrök, valamint valamennyi megvizsgált disznóbőr tartalmazott több-kevesebb kénsavat.

Az anilinfestékek különben ép oly tartósak és kevésé ártalmasak, mint a növényi festékek, föltéve, hogy alkalmazásuknál az erős savakat és páczokat mellőzik. Legtartósabb színek természetesen itt is a vörös, kék és fekete.

A kikészítés bünei: egyrészt a mai cserzés és festés folytán szük-ségessé váló mesterséges zsirozás, mely a meleg helyiségekben csakhamar elpárolog, úgy hogy sok könyvtárban a kötésekét időnkint vazelin-nel újra utána zsirozzák; másrészt a mesterséges ikrázat, melyet erős nyomás mellett forró mintavassal nyomnak a bőrbe s ezzel a felületet többé-kevésbé megpörkölik. Hogy a bőrök hasítása szintén erősen csök-kenti a tartósságot, az szinte magától értetődik.

Az egyes állatfajok bőrének tartósságára vonatkozólag Loubier megjegyzi, hogy a juhbőr, mint leglazább szövetű, egyúttal a legkevesébbé tartós kötésanyag; mindjárt utána jó a borjubőr, míg a kecskebőr sokkal szorosabb szövésű, szebb és tartósabb, mint amazok. A fókabőr tartósságát illetőleg eddigelé megbízható adatok nincsenek. Pompás anyag, de első-sorban csak nagyobb méretű köteteknél jöhet figyelembe a fehérre cser-

zett disznóbőr. Ellenben az orosz bagaria, mint a müncheni Hof- und Staatsbibliothek jelenti, nagyon kevésbé vált be.

A mai kötések tartósságát károsan befolyásolja továbbá a modern könyvkötők sok tekintetben pontatlan s kevésbbé gondos munkája is.

Az angol bizottság a könyvtári kötések elkészítéséhez a következő normát állította fel: 1. Ne vegyünk — főleg nagyobb köteteknél — túlságosan kevés kötőt s ehhez ne túlságosan vékony zsineget. 2. Lehetőleg szilárd hát. 3. Nehéz, sokat használt köteteknél a kihúzásra szolgáló bőrből készült leffentyűt alkalmazzunk s a táblák alsó peremét fémmel vonasuk be. 4. Nehéz kötésekhez ne használjunk nagyon vékony bőroket s a szél- valamint hátrészekben ne lapaszszuk túlságosan vékonyra. 5. A bőrt a borításnál ne húzzuk túlságosan meg. 6. Az iverk mindig végig füzendők. 7. A táblák kéregpapírjának a hátrészre eső szélét ne messzük élesre, mert ez gyorsan kikopattja a bőrhuzatot. 8. A kötöket legjobb áthúzni a bemetszett táblákon. 9. A bőr márványozása, ha erős savakkal történik, káros a kötésre. 10. A kötések lemosása oxálsavval kerülendő. 11. A tojásfehérjével való kezelés csökkenti a bőr rugékonyságát.

A könyvraktárnak a kötésekre kedvezőtlen föltételei a következők: 1. Túlfűtött levegő, mely a bőrt hamar kiszáritja. 2. A világító gáz égési terméke, amit azzal kerülhetünk el, hogy a gázvilágítást villamvilágítással cseréljük fel. 3. Közvetlen napfény, a mit színes ablaküveggel ellensúlyozhatunk. Megjegyzendő, hogy a kék- vagy ibolyaszínű üveg alkalmazása ép oly káros, mint a szintelen üvegé. Halványsárga vagy olajzöld üveg ellenben igazán megvédi a könyveket.

G. P.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1910. szeptember—november hónapokban.

Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.

Főváros.

Bárd Mór.

VII., Almássy-tér 8.

Biró Miklós és Schwarcz Béla.

VII., Dohány-utca 31.

**Bokor Dezső.

VII., Hársfa-utca 25.

Bokor Dezső.

VIII., Kisfaludy-utca 19.

Brüll Zsigmond és Feuermann Árpád.

VII., Király-utca 95.

I. Budapesti baptista hitközség,

üv. Welkes József.

VII., Hársfa-utca 33.

Budapesti ny. és lapkiadó r. t.,

üv. László Albert.

VIII., Tisza Kálmán-tér 6.

Deutsch Sámuel.

VII., Erzsébet-körút 32.

Özv. Ernbeck Györgyné, Klaus

Augusztá és Bugenszky Milán.

VII., Akácza-utca 13.

Fischer Jakab és Baron Arnold.

VI., Csengery-utca 64.

**Fried József.

VIII., Röck Szilárd-utca 40.

- Grosz Baruch Bernátné, helytelenül
Grosz Bertalanné, Minkus Albina.
VIII., Német-utca 9—11.
- **Grosz Baruch Bernátné, helytelenül
Grosz Bertalanné, Minkus Albina.
VIII., Német-utca 9—11.
- Guttmann Ignáczné, Jelenik Gizella.
VI., Dessewffy-utca 7.
- Haber Miksa és Wollner József.
IV., Hajó utca 5.
- Klusek Manó.
VIII., Rizó-utca 12.
- Kupkay Domokos és Weingarten Fri-
derika, üv. Glasel Adolf.
VI., Szondy-utca 93.
- Maszkál József.
VIII., Bezerédy-utca 9.
- **Maszkál József.
VIII., Bezerédy-utca 9.
- Pápai Ernő.
VII., Kertész-utca 16.
- **Petőfi ujság-, könyvkiadó- és
hirdetési vállalat, Pesti Alfréd.
VII., Kertész-utca 16.
- **Poldini Ede és társa. (Tul. Kerner
Istvánné, Poldini Lujza).
IV., Irányi-utca 1.
- Poldini Ede és társa. (Tul. Kerner
Istvánné, Poldini Lujza).
IV., Molnár-utca 7.
- Reich Bernát és Nagy Ignác, üv.
Reich B.
VIII., Fecske-utca 16.
- Reiner Lajos arckép-sokszorosító.
IV., Irányi-utca 19.
- Rosenfeld Farkas.
VIII., József-körút 10.
- Rózsa Kálmán és neje könyvkiadó
és könyvnyomdai r. t.
VIII., Szentkirályi-utca 30.
- **Rózsa Kálmán és neje.
VIII., Szentkirályi-utca 30.
- Rusznák Samu és Funk Ármin.
IV., Koronaherczeg-utca 9.
- *Säculum, Neuwirth és Wilhelm.
VI., Király-utca 16.
- Schulhof Károly.
V. Visegrádi-utca 11.
- Sipos Sándor.
IX., Lónyay-utca 64.
- Springer Gusztáv.
VI., Dalszínház-utca 10.
- Steiner Vilmos.
VII., Klauzál-ter 5.

Vidék.

- Kassa.**
*Kassai kny. és lapkiadó. r. t.
- Nagyvárad.**
Szekely Ármin.
- Nyiregyháza.**
Fráter Ernő és dr. Friedmann Ernő.
- Pozsony.**
Mandl Gyözőné, Buxbaum Jeanetté.
- Salgótarján.**
**Boros Ignáczné, Lányi Regina
(Láng).
- Salgótarján.**
Ujj István.
- Szamosujvár.**
*Schönfeld Henrik.
- Szeged.**
*Pannonia.
**Pannonia.
Schulhof Károly.
- Zenta.**
**Kabos Ármin.
*Politzer Sándor.